C/2025/110

10.1.2025.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums

Radioaktīvo atkritumu apsaimniekošana: pilsoniskās sabiedrības skatījums

(pašiniciatīvas atzinums)

TEN/842

(C/2025/110)

Ziņotāja: **Alena MASTANTUONO**

Līdzziņotājs: **Christophe QUAREZ**

Padomniece	Meritxell MARTELL LAMOLLA (ziņotājai)
Pilnsapulces lēmums	31.5.2024.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	26.9.2024.
Pieņemts plenārsesijā	23.10.2024.
Plenārsesija Nr.	591
Balsojuma rezultāts (par / pret / atturas)	172/6/0

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Padomes Direktīva 2011/70/Euratom ([1]) (turpmāk "Radioaktīvo atkritumu direktīva") par nostrādātās kodoldegvielas un radioaktīvo atkritumu atbildīgu un drošu apsaimniekošanu ir bijis nepārprotams solis uz priekšu, jo tajā ir noteikti obligātie standarti radioaktīvo atkritumu plānošanai un apsaimniekošanai visās ES dalībvalstīs. EESK atzinīgi vērtē to, ka visas dalībvalstis ir ieviesušas savas valsts programmas. Tomēr tā norāda, ka direktīvas piemērošana dalībvalstīs ir nevienmērīga, tādēļ trūkst salīdzināmu datu un dažās dalībvalstīs pilsoniskā sabiedrība nav pietiekami iesaistīta radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanā (turpmāk "RAA").

1.2. Tā kā radioaktīvo atkritumu rašanās nākamajā desmitgadē un turpmāk palielināsies, dalībvalstīm būtu jāveicina iekļaujoša iesaiste, atklātība un pārredzamība ar pilsonisko sabiedrību, tostarp pašreizējām uzņēmējām kopienām un potenciāli ieinteresētām uzņēmējām kopienām visās RAA jomās. Pieejamais finansējums būtu jāizmanto, lai mudinātu pilsoniskās sabiedrības grupas, it īpaši kodoliekārtu tuvumā esošas vietējās kopienas, autonomi piedalīties projektos un pētījumos, kas ļauj novērtēt līdzdalību un pārredzamības praksi RAA jomā.

1.3. EESK aicina dalībvalstis nodrošināt vides, sabiedrības veselības un sociālekonomiskās attīstības uzraudzību un attiecīgas informācijas regulāru publiskošanu teritorijās, kas atrodas ap radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanas vietām.

([1]) Padomes Direktīva 2011/70/Euratom (2011. gada 19. jūlijs), ar ko izveido Kopienas sistēmu lietotās kodoldegvielas un radioaktīvo atkritumu atbildīgai un drošai apsaimniekošanai (OV L 199, 2.8.2011., 48. lpp.).

1.4. EESK uzsver joprojām pastāvošās bažas par to, ka lielākajā daļā valstu trūkst konkrētu pasākumu attiecībā uz nostrādātās kodoldegvielas un/vai augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumu apglabāšanu, kā arī par atkritumu glabātavu nodošanas ekspluatācijā datumiem, kas lielākajā daļā valstu ir no 2050. gada līdz 2070. gadam un dažās pat vēlāk. Augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumu uzglabāšanas pagarināšana par vairāk nekā gadsimtu varētu palielināt riskus un izmaksas un radīs slogu nākamajām paaudzēm. EESK visnotaļ mudina dalībvalstis apzināt un īstenot pastāvīgus apglabāšanas risinājumus vai iesaistīties kopīgos risinājumos, kā arī vienlaikus vienmēr meklēt reciklēšanas iespēju, lai pēc iespējas samazinātu apglabāšanai paredzēto atkritumu daudzumu, izmantojot aprites ekonomikas stratēģijas. Lai uzņemtos atbildību un neuzliktu slogu nākamajām paaudzēm, RAA projektā ir vajadzīgs plašs dialogs un dažādu perspektīvu apsvēršana.

1.5. Lai samazinātu radīto radioaktīvo atkritumu daudzumu, būtu jāuzsāk plašas publiskas debates par attiecīgo tehnisko apstrādes tehnoloģiju, piemēram, pārstrādes vai transmutācijas, priekšrocībām, trūkumiem un to pieejamību, lai pilsoniskā sabiedrība varētu gūt visaptverošu priekšstatu un izprast visus "par" un "pret" argumentus. Tas ietver arī dialogu par jaunajām iekārtām, kas rada radioaktīvos atkritumus.

1.6. Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka dezekspluatācijas un radioaktīvo atkritumu un nostrādātās kodoldegvielas apsaimniekošanas izmaksu novērtējumos tiek ņemts vērā izmaksu pieaugums laika gaitā un ka finansējums ir pietiekams faktisko izmaksu segšanai. EESK ierosina dalībvalstīm uzlabot galveno snieguma rādītāju (*Key Performance Indicators* jeb *KPI*) izmantošanu direktīvas īstenošanas progresa uzraudzībā un ziņošanā par to.

1.7. EESK mudina dalībvalstis uzņemties visu atbildību, lai nākamajām paaudzēm neuzliktu kodolatkritumu pārstrādes slogu neatkarīgi no to veida, dzīves cikla un bīstamības līmeņa. Kopīgu risinājumu izstrāde, tostarp, bet ne tikai, daudznacionālu radioaktīvo atkritumu glabātuvju izstrāde varētu interesēt dažas ES dalībvalstis, it īpaši valstis, kurās ir mazi vai vidēja lieluma krājumi. EESK aicina ES dalībvalstis izpētīt, kā īstenot šādus kopīgus pirmsapglabāšanas un apglabāšanas risinājumus.

1.8. EESK uzskata, ka ir būtiski integrētā un starpdisciplīnu veidā pievērsties pētniecībai un izstrādei RAA jomā. Lai nodrošinātu labāku izpratni un efektīvi reaģētu uz sabiedrības vēlmēm, vajadzībām un bažām attiecībā uz RAA, Eiropas kopīgajai radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanas programmai (*EURAD*) un Radioaktīvo atkritumu ģeoloģiskās apglabāšanas tehnoloģijas platformai (*IGD-TP*) būtu jāsadarbojas ar platformu *SHARE* (sociālās un humanitārās zinātnes jonizējošā starojuma pētniecībā) un pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvjiem, kas cenšas panākt iekļautību. Turklāt finanšu resursi būtu jāpiešķir tā, lai nodrošinātu ieinteresēto vietējo un valstu pilsoniskās sabiedrības organizāciju pienācīgu iesaisti šajā programmā.

1.9. EESK uzsver, ka ir jāturpina atbalstīt speciālistu un zinātnieku izglītību un apmācību RAA jomā. Turklāt būtu jāizstrādā un jāizmanto inovatīvi rīki, piemēram, programmatūras kontrolēti roboti, lai veiktu dažādus RAA uzdevumus nolūkā aizsargāt darba ņēmēju veselību un drošību.

2. **Pamatinformācija**

2.1. Visas ES dalībvalstis rada radioaktīvos atkritumus, vai nu ražojot elektroenerģiju kodolspēkstacijās vai dezekspluatācijas rezultātā, vai izmantojot radioaktīvos materiālus, kas nav saistīti ar elektroenerģijas ražošanu, piemēram, medicīnā, pētniecībā, rūpniecībā un lauksaimniecībā. Dažu šo atkritumu drošai apsaimniekošanai tie ir jāsavāc un jāizolē no cilvēkiem un dzīves vides tūkstošiem gadu garumā.

2.2. ES dalībvalstis izmanto dažādas radioaktīvo atkritumu klasifikācijas shēmas. Tomēr, lai apkopotu ES krājumus un padarītu krājumus salīdzināmus starp dažādām dalībvalstīm, tika izvēlēta Starptautiskās Atomenerģijas aģentūras (*IAEA*) Vispārējā drošības standarta *GSG-1* ([2]) klasifikācijas shēma. Vispārīgi runājot, radioaktīvie atkritumi atkarībā no to radioaktivitātes līmeņa tiek klasificēti šādi:

— augstas radioaktivitātes atkritumi, kas var būt nostrādātā kodoldegviela, kura izņemta no reaktoriem, vai atkritumi, kas radušies tās pārstrādē. Tie ir jāapglabā dziļos, stabilos ģeoloģiskos veidojumos, kas atrodas vairākus simtus metrus vai dziļāk zem zemes virsmas;

([2]) Radioaktīvo atkritumu klasifikācija, *IAEA* drošības standarti Nr. GSG-1, 2009. gads, Vīne.

— vidējas radioaktivitātes atkritumi, kas jāapglabā dziļumā no desmitiem metru līdz dažiem simtiem metru; un

— zemas radioaktivitātes atkritumi, kas satur relatīvi zemu radioaktivitātes līmeni un ir piemēroti apglabāšanai īpaši aprīkotās iekārtās tuvu zemes virsmai. Pasaules mērogā tie veido 90 % no visu radioaktīvo atkritumu apjoma, bet tikai 1 % no kopējās radioaktivitātes.

Zema un ļoti zema radioaktivitātes līmeņa atkritumi veido 90,7 % no kopējā atkritumu apjoma, vidēja radioaktivitātes līmeņa atkritumi – 9,1 % un augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumi – 0,2 %. Pēdējie divi veido vairāk nekā 90 % no kopējās radioaktivitātes ([3]). Ir panākts progress zema radioaktivitātes līmeņa atkritumu drošā apglabāšanā Eiropas Savienībā. Tomēr lielākajā daļā ES dalībvalstu trūkst ilgtermiņa apsaimniekošanas risinājumu vidēja radioaktivitātes līmeņa atkritumiem, augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumiem un nostrādātajai kodoldegvielai. Radioaktīvo atkritumu glabāšanu izmanto dalībvalstīs arī, lai dotu laiku novatorisku atklājumu izstrādei.

2.3. Aplēstie kopējie radioaktīvo atkritumu krājumi Eiropas Savienībā 2019. gada beigās bija 2 334 000 m^3. Aptuveni 66 % no šiem atkritumiem jau bija apglabāti, 34 % joprojām atradās glabāšanā un būs jāapsaimnieko nākotnē. Nostrādāto kodoldegvielu uzglabā līdz apglabāšanai vai pārstrādei atkarībā no attiecīgās dalībvalsts RAA stratēģijas. Pašreizējās aplēstās krājumu prognozes nesniedzas tālāk par 2030. gadu un nav visaptverošas, jo trūkst dažu datu un nav ņemti vērā dalībvalstu plāni attiecībā uz jaunām būvēm vai ekspluatācijas laika pagarināšanu.

2.4. Sakarā ar plānoto kodoliekārtu slēgšanu, dezekspluatāciju un jaunu kodoliekārtu ierīkošanu dažādās Eiropas valstīs nākamajās desmitgadēs ievērojami pieaugs ikgadējais atkritumu rašanās rādītājs. Lai gan Komisijas dati un Komisijai paziņotie dati skaidri norāda uz atkritumu rašanās pieaugumu nākamajā desmitgadē un pēc tam, prognožu kvalitāte vēl nav pietiekama, lai saskaņoti un pārredzami noteiktu vajadzības un izstrādātu plānus.

2.5. Vairākām dalībvalstīm nostrādātā kodoldegviela ir jāglabā ilgāku laiku vai nu tāpēc, ka pašlaik trūkst apglabāšanas iekārtu, vai arī to ierobežotā pārstrādes apjoma dēļ, kas ļautu tām pārstrādāt skaldmateriālus un samazināt augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumu daudzumu. Tas tiek kompensēts ar pagaidu uzglabāšanas iekārtu būvniecību ārpus reaktora ēkām vai nu kodolspēkstacijas robežās, vai ārpus tām. Lai samazinātu radioaktīvo atkritumu daudzumu, būtu jāuzsāk plašas publiskas debates par tehnisko apstrādes tehnoloģiju, piemēram, pārstrādes vai transmutācijas, priekšrocībām, trūkumiem un to pieejamību, lai pilsoniskā sabiedrība varētu gūt visaptverošu priekšstatu un izprast visus "par" un "pret" argumentus. Tas ietver arī dialogu par jaunajām iekārtām, kas rada radioaktīvos atkritumus.

2.6. Radioaktīvo atkritumu direktīva par nostrādātās kodoldegvielas un radioaktīvo atkritumu atbildīgu un drošu apsaimniekošanu ir paredzēta, lai nodrošinātu izlietotās kodoldegvielas un radioaktīvo atkritumu atbildīgu un drošu apsaimniekošanu, tādējādi "izvairoties no nepamatota sloga uzlikšanas nākamajām paaudzēm". Šajā nolūkā dalībvalstīm ir jāizveido valsts tiesiskais, normatīvais un organizatoriskais satvars, kas ietver valsts programmas pieņemšanu šo materiālu apsaimniekošanai, cilvēku veselības, drošuma un drošības garantēšanai un vides aizsardzībai. Starptautiskās saistības *IAEA* aizgādnībā ietver prasības nodrošināt visu radioaktīvo atkritumu drošu apsaimniekošanu nākamo paaudžu interesēs.

2.7. Saskaņā ar Radioaktīvo atkritumu direktīvas 10. panta 2. punktu dalībvalstīm jānodrošina, ka sabiedrībai tiek dotas vajadzīgās iespējas efektīvi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā attiecībā uz nostrādāto kodoldegvielu un radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanu saskaņā ar valsts tiesību aktiem un starptautiskajām saistībām. Dažās dalībvalstīs šis noteikums netiek piemērots vienādi.

2.8. Valstis atrodas dažādos radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanas posmos. Lai gan lielākajā daļā ES dalībvalstu ir gandrīz virszemes un vidēji padziļinātas apglabāšanas iekārtas, lai droši apglabātu ļoti zema, zema un vidēja radioaktivitātes līmeņa atkritumus, tikai Somija, Francija un Zviedrija ir izvēlējušās vietas nostrādātās kodoldegvielas un augstas radioaktivitātes atkritumu dziļai ģeoloģiskai apglabāšanai. Paredzams, ka līdz 2025. gadam Somijā sāks darboties pirmais dziļais ģeoloģiskais repozitorijs, kam sekos – paredzams, sākot no 2035. gada – tādas pašas iekārtas Francijā un Zviedrijā, un pēc tam, sākot no 2050. gada, Vācijā un Beļģijā. Citas dalībvalstis ir norādījušas, ka tām ir vajadzīgs daudz ilgāks laiks. Piemēram, Spānijā līdz 2060. gadam, Čehijā un Slovākijā līdz 2065. gadam, Nīderlandē līdz pat 2130. gadam ([4]).

([3]) *IAEA* (2022), *Status and trends in spent fuel and radioactive waste management*, *IAEA Nuclear Energy Series No. NW-T-1.14*.
([4]) COM(2024) 197 final.

2.9. Lielākajā daļā valstu vidēja un augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumu ilgtermiņa apsaimniekošanas risinājumu izstrāde ir būtiski aizkavējusies, galvenokārt politiskas bezdarbības un sabiedrības iebildumu dēļ. Šāda kavēšanās rada pilsoniskajā sabiedrībā bažas par esošo radioaktīvo atkritumu un tādu atkritumu glabāšanas drošību un kapacitāti, kas radīsies nākotnē.

2.10. Dalībvalstīm savos valsts ziņojumos jāsniedz novērtējums par Radioaktīvo atkritumu direktīvas īstenošanu. Savā pēdējā progresa ziņojumā ([5]) Komisija norāda, ka radioaktīvie atkritumi un nostrādātā kodoldegviela Eiropas Savienībā tikuši apsaimniekoti droši. Progresa ziņojumā arī norādīts, ka valsts programmas ir ieviestas visā Eiropas Savienībā un kopumā tika izstrādātas pārredzamā un līdzdalīgā veidā. Tomēr ir arī atzīmēts, ka "vairākas dalībvalstis joprojām nav sīkāk izstrādājušas valsts politiku visu savu radioaktīvo atkritumu (jo īpaši vidēja un augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumu) ilgtermiņa apsaimniekošanai. Turklāt dažu valstu programmās noteiktie mērķrādītāji nav pietiekami vērienīgi un paredz ilgus īstenošanas periodus, kas var uzlikt slogu nākamajām paaudzēm". Galvenie risināmie jautājumi ir programmu kontrole un finansējums. Komisija uzskata, ka dalībvalstīm būtu jāpaātrina savu valsts programmu pārskatīšana un atjaunināšana, ņemot vērā pašnovērtējumu un starptautiskās salīdzinošās izvērtēšanas rezultātus.

2.11. ES un tās 27 dalībvalstis ir pievienojušās Orhūsas konvencijai par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem. Šis starptautiskais nolīgums par vides demokrātiju garantē sabiedrībai trīs galvenās tiesības vides jautājumos. ES līmenī Direktīvā par vides informācijas pieejamību (2003/4/EK) ([6]) un Sabiedrības līdzdalības direktīvā (2003/35/EK) ([7]) ir iekļauti noteikumi par tiesu iestāžu pieejamību. Orhūsas konvencijas un ES direktīvu noteikumi pilnībā attiecas uz darbībām kodolenerģijas jomā, tostarp radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanu. Apglabāšanas iekārtu ierīkošanas procesā ir vērojama sabiedrības iesaistes tendence.

2.12. Dalībvalstis izmanto dažādas radioaktīvo atkritumu klasifikācijas shēmas, pamatojoties uz valstu konkrētajiem apstākļiem, bez Komisijas ieteikuma precīzas ievērošanas. Tomēr tās ievēro Padomes Direktīvu 2011/70/*Euratom*, ar ko izveido Kopienas sistēmu lietotās kodoldegvielas un radioaktīvo atkritumu atbildīgai un drošai apsaimniekošanai. Šīs atšķirības var radīt komunikācijas problēmu saistībā ar līdzīgu atkritumu apstrādi vai apglabāšanu atšķirīgā veidā dažādās dalībvalstīs vai attiecībā uz pārrobežu sadarbību starp dalībvalstīm ([8]).

3. **Vispārīgas piezīmes**

3.1. EESK norāda, cik svarīga sabiedrībai ir kodolzinātnes un kodoltehnoloģijas daudzveidīgā loma nozīmīgās jomās (piemēram, medicīnā, pētniecībā, lauksaimniecībā, rūpniecībā), un tādējādi tām ir izšķiroša nozīme ES stratēģiskajā autonomijā, rūpnieciskajā vadībā, pētniecībā, izglītībā un darbvietu radīšanā. Lai gan radioaktīvie atkritumi un nostrādātā kodoldegviela veido nelielu daļu no kopējiem bīstamajiem atkritumiem, ir vajadzīga integrēta pieeja radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanai, lai aizsargātu cilvēku veselību un vidi.

3.2. Kodolspēkstaciju demontāžas gadījumā būtiski ir nodrošināt visaugstāko kodoldrošības un pretradiācijas aizsardzības līmeni saskaņā ar iepriekš minētajām ES direktīvām. EESK uzsver, ka ir jāievēro tiesiskais regulējums, kas nosaka visaugstākos drošības standartus radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanā iesaistītajiem darba ņēmējiem. Darba ņēmēju, cilvēku un vides drošība ir prioritārs jautājums, un daudzās valstīs regulatīvā iestāde ir neatņemams informācijas un speciālo zināšanu avots par īstenotājas organizācijas izstrādātā RAA projekta drošību. EESK atbalsta Eiropas Kodoldrošības jomas regulatoru grupas darbību, kuras mērķis ir dalībvalstīs uzlabot pārredzamību kodoldrošības jautājumos.

([5]) COM(2024) 197 final.

([6]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/4/EK (2003. gada 28. janvāris) par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu (OV L 41, 14.2.2003., 26. lpp.).

([7]) Eiropas Parlamenta un padomes Direktīva 2003/35/EK (2003. gada 26. maijs), ar ko paredz sabiedrības līdzdalību dažu ar vidi saistītu plānu un programmu izstrādē un ar ko attiecībā uz sabiedrības līdzdalību un iespēju griezties tiesās groza Padomes Direktīvas 85/337/EEK un 96/61/EK (OV L 156, 25.6.2003., 17. lpp.).

([8]) *IDOM Consulting and BGE TECHNOLOGY* (2022), *Study on radioactive waste classification schemes in the European Union*, galīgais ziņojums, ENER/2021/NUCL/SI2.853676.

3.3. EESK uzsver joprojām pastāvošās bažas par to, ka lielākajā daļā valstu trūkst konkrētu pasākumu attiecībā uz nostrādātās kodoldegvielas un/vai augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumu apglabāšanu, kā arī par atkritumu glabātavu nodošanas ekspluatācijā datumiem, kas lielākajā daļā valstu ir no 2050. gada līdz 2070. gadam un dažās pat vēlāk. Augsta radioaktivitātes līmeņa atkritumu uzglabāšanas pagarināšana par vairāk nekā gadsimtu palielinās riskus un izmaksas un radīs slogu nākamajām paaudzēm. EESK visnotaļ mudina dalībvalstis apzināt un īstenot pastāvīgus apglabāšanas risinājumus vai iesaistīties kopīgos risinājumos, kā arī vienlaikus vienmēr meklēt reciklēšanas iespēju. Lai uzņemtos atbildību un neuzliktu slogu nākamajām paaudzēm, RAA projektā ir vajadzīgs plašs dialogs un dažādu perspektīvu apsvēršana.

3.4. Palielinoties prognozētajam atkritumu daudzumam, EESK iesaka dalībvalstīm ieguldīt pētniecībā un izstrādē, lai pēc iespējas reciklētu materiālus. Saskaņā ar *IAEA* datiem līdz pat 96 % no nostrādātās kodoldegvielas var tikt reciklēti, tāpēc kodolelektrostaciju ekspluatācijai ir vajadzīgs mazāk dabīgā urāna ([9]).

3.5. Būtiska nozīme ir pārredzamai divvirzienu saziņai par RAA no visu dalībnieku puses, lai veidotu uzticēšanos un atbalstītu uz informāciju balstītu lēmumu pieņemšanu. EESK aicina visās dalībvalstīs radīt nepieciešamos apstākļus labākam un efektīvam dialogam starp pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem un tradicionālajām publiskajām un privātajām ieinteresētajām personām RAA jomā. Komiteja aicina nodrošināt arī visu iesaistīto dalībnieku labāku pārredzamību, t. i., finansējuma avotu struktūrām, kas iesaistītas konsultācijās un pārvaldības struktūrā. Radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanā iesaistītās pilsoniskās sabiedrības organizācijas nebūtu jāfinansē tieši no piesārņojošās struktūras, kas ir atbildīga par RAA, bet gan no neatkarīga trasta fonda vai no citas struktūras, kura nodrošina objektivitāti.

3.6. Lēmumu pieņemšanas procesā attiecībā uz nostrādāto kodoldegvielu un RAA ir vajadzīgs līdzdalības process, kurā tiek ņemti vērā pilsoniskās sabiedrības uz informāciju balstīti viedokļi pēc rūpīga apspriešanās procesa. Pārredzama dialoga veidošana ar vietējām kopienām, pilsoniskās sabiedrības organizācijām un medijiem lēmumu pieņemšanas procesa agrīnā posmā joprojām ir ļoti svarīga, lai veidotu uzticēšanos iestādēm, kuras atbild par radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanu, un lēmumu pieņemšanas procesā. Pārredzams dialogs palīdz kliedēt šaubas, mazina bažas, kā arī ļauj informēt par sociālekonomiskām sekām un ietekmi uz nodarbinātību, kas saistīta ar radioaktīvo atkritumu repozitoriju būvniecības projektu.

3.7. Princips "piesārņotājs maksā" rada juridisku pienākumu nostrādātās kodoldegvielas un atkritumu radītājiem segt RAA izmaksas. Tomēr ierobežotā informācija par pieejamo finansējumu valstu programmu īstenošanai rada bažas par radioaktīvo atkritumu un nostrādātās kodoldegvielas apsaimniekošanas pasākumu savlaicīgu īstenošanu. Jaunu tehnoloģiju, piemēram, progresīvu modulāru reaktoru un mazu modulāru reaktoru, izstrādes un ieviešanas procesā agrīnā posmā ir jāpārzina atkritumu apsaimniekošana un finansiālie aspekti, kas saistīti ar ekspluatācijas un dezekspluatācijas izmaksām.

3.8. Lielākajā daļā ES dalībvalstu pašreizējā līdzdalības prakse RAA ietver vietējās informācijas komisijas, vietējās drošības komitejas, vietējo pašvaldību apvienības un kopienu partnerības, kuru uzdevums ir apkopot informāciju par projektu, organizēt plašākas diskusijas ar sabiedrību un uzraudzīt un pārraudzīt dažādus attiecīgās iekārtas aspektus, piemēram, transportu un uzglabāšanu. EESK iesaka gādāt par to, ka dalībvalstis ziņo par faktisko sabiedrības līdzdalības praksi RAA lēmumu pieņemšanas procesā, kā arī par pārredzamības īstenošanu.

3.9. Turpmākajos gados Eiropā būs vajadzīgs lielāks kvalificētu darbinieku skaits drošai un efektīvai radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanai un apglabāšanai. Daudzās valstīs joprojām ir problemātiski attīstīt un uzturēt kvalifikāciju un prasmes, kā arī izglītot un apmācīt personālu RAA jomā. Izšķiroši ir arī turpmāk atbalstīt speciālistu un zinātnieku izglītību un apmācību RAA jomā un norādīt, cik svarīgi ir uzskatīt RAA kā sociāltehnisku problēmu un rosināt "sociāltehniskās pieejas" attiecībā uz radioaktīvajiem atkritumiem. Turklāt būtu jāizstrādā un jāizmanto inovatīvi rīki, piemēram, programmatūras kontrolēti roboti, lai veiktu dažādus RAA uzdevumus nolūkā aizsargāt darba ņēmēju veselību un drošību.

([9]) *IAEA* (2019), *Management of Spent Fuel from Nuclear Power Reactors – Learning from the Past, Enabling the Future*, *IAEA* biļetens, Vīne.

3.10. Saskaņā ar Orhūsas konvencijas 3. panta 2., 3. un 4. punktā noteiktajiem pienākumiem EESK ierosina piešķirt līdzekļus, lai veicinātu pilsoniskās sabiedrības iesaisti radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanā, tostarp ar to saistītajā turpmākajā pētniecībā un apmācībā. Sabiedrības viedokļa integrēšana var ne tikai veicināt inovāciju RAA drošībā, zināšanu pārvaldībā, uzraudzībā un kodoltehnoloģiju izstrādē un īstenošanā, kas ir zinātniskā un inženiertehniskā procesa nepieciešama sastāvdaļa, bet arī var nodrošināt godīgu un sociāli taisnīgu pārkārtošanos virzībā uz klimatneitralitāti.

3.11. EESK aicina Eiropas Komisiju sistemātiski uzraudzīt, cik lielā mērā dalībvalstīs faktiski tiek īstenots dialogs un mijiedarbība starp valsts un reģionālajiem pārvaldes līmeņiem un vietējo līmeni, kā arī pilsoniskās sabiedrības organizācijām, tostarp vietējām kopienām. Saistībā ar šādu uzraudzību vajadzības gadījumā varētu sniegt novērtējumu, lai precizētu sabiedrības līdzdalības nozīmi dažādos politisko lēmumu pieņemšanas procesa posmos un veicinātu labāku koordināciju starp valsts, reģionālo un vietējo līmeni, it īpaši attiecībā uz objektu izvietošanas jautājumiem, kuros vietējās intereses, protams, ir svarīgas.

3.12. Kopīgu risinājumu izstrāde, piemēram, daudznacionālu RAA repozitoriju attīstība varētu interesēt dažas ES dalībvalstis, it īpaši valstis, kurās ir mazi vai vidēja lieluma krājumi. Tomēr to iespējamība ir atkarīga no daudziem dažādiem aspektiem, tostarp pilsoniskās sabiedrības apsvērumiem.

4. **Īpašas piezīmes**

4.1. EESK atbalsta koordinētus pētniecības centienus tehniskajās un zinātniskajās jomās, piemēram, *EURAD*, un *IGD-TP* darbu, lai veicinātu drošas dziļās ģeoloģiskās apglabāšanas savlaicīgu īstenošanu Eiropā un sekmētu dalībvalstu savstarpējo sapratni. Tā kā šajos pētniecības centienos pilsoniskā sabiedrība netiek jēgpilni iesaistīta, īstenotāji, regulatori un tehnisko zinātņu speciālisti tendē strādāt pie RAA, neņemot vērā attiecīgās sabiedrības ieinteresētās personas, piemēram, sabiedrības pārstāvjus potenciālajās uzņēmējās kopienās, kuriem ir attiecīgas zināšanas un kuri ir ieinteresēti piedalīties tehniskajās debatēs. Ir ārkārtīgi svarīgi, lai ieinteresētās personas no vietējām kopienām, ko ietekmē apglabāšanas un uzglabāšanas iekārtas, aktīvi piedalās, tādējādi radot kopīgas atbildības apziņu šajā procesā.

4.2. EESK aicina piemērot atbilstošus galvenos snieguma rādītājus, lai uzraudzītu progresu Radioaktīvo atkritumu direktīvas īstenošanā, it īpaši nākamajā ziņošanas ciklā. Galvenie snieguma rādītāji ir būtiski ne tikai ziņošanai Eiropas Komisijai reizi trijos gados, bet arī noderīgs mehānisms, ar ko nodrošināt pārredzamību sabiedrībai.

Briselē, 2024. gada 23. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE